

УДК 811.111'37

МИКОЛЮК О. А.

*(Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки)***АКСІОЛОГІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ГОНОРАТИВУ ЯК ВЕРБАЛЬНОГО ЗНАКУ**

У статті досліджено гоноративні висловлення сучасної британської лінгвокультури в площині аксіології. Виокремлено лексико-семантичні класи з гоноративною семантикою, та виявлено типи оцінки, закріпленої в семантиці гоноративних висловлень.

Ключові слова: гоноративні висловлення, лексико-семантичні класи, об'єкт оцінки, суб'єкт оцінки, аксіологічна оцінка.

Мыколюк Е. А. Аксиологические свойства гоноратива как вербального знака. Статья посвящена изучению гоноративных высказываний современной британской лингвокультуры в плоскости аксиологии. Выделены лексико-семантические классы с гоноративной семантикой, а также типы оценок, свойственные для семантики гоноративных высказываний.

Ключевые слова: гоноративные высказывания, лексико-семантические классы, объект оценки, субъект оценки, аксиологическая оценка.

Mykoliuk O. A. The axiological Properties of Honorific Expression as Verbal Sign. The article is devoted to the honorific expressions of the modern British lingvoculture in the axiological sphere. The lexico-semantic classes containing the semantics of honorific expressions as well as the appropriate for honorific expressions types of assessment are singled out

Keywords: honorific expressions, lexical and semantic classes, object of assessment, subject of assessment, axiological assessment.

Постановка наукової проблеми та її значення. Мовленнєво-комунікативна діяльність людини є унікальним засобом вираження оцінки. Суспільні відносини, як об'єкт оцінки з точки зору «добро»/ «зло», «істинно»/ «хибно», «справедливість»/ «несправедливість», можуть виступати як предметні цінності [ФЭС 1983, с. 765]. Оцінка як ціннісний аспект значення вивчалася на різних рівнях структури мови (І. В. Арнольд, Г. Вежбицька, О. М. Вольф, Н. Д. Арутюнова, О. С. Кубрякова, В. М. Телія, В. А. Василенко, А. Аер, А. О. Івін, Р. Карнап, Р. Хаер, Р. Гартман та ін.), а також у цьому аспекті присутня на різних мовних рівнях: від афіксальних елементів – до дискурсивних висловлень [Вольф 2002, с. 21]. Зважаючи на те, що модальна рамка оцінки відкриває широкий простір для досліджень у сфері аксіології, виконувалися численні наукові розвідки оцінних висловлень у різних ситуаціях спілкування, однак аналіз позитивного/негативного вектору гоноративних висловлень та гоноративний потенціал англійської мови в цілому й до сьогодні залишається поза увагою лінгвістів. Саме тому **актуальними** є аксіологічні властивості гоноративу, як морально-ціннісної категорії, що виражає оцінне ставлення мовця до об'єкта мовлення, який водночас є і об'єктом оцінки.

Мета роботи – на матеріалі художніх текстів британської літератури виявити аксіологічні властивості гоноративу та проаналізувати мовні засоби їх реалізації в різних комунікативних ситуаціях. Досягнення поставленої мети передбачає виконання наступних **завдань**:

- виділити лексико семантичні класи із гоноративною семантикою;
- виявити типи оцінки, закріпленої в семантиці гоноративу.

Об'єкт дослідження – мовні засоби вираження гоноративних висловлень.

Предмет дослідження – аксіологічні властивості гоноративних висловлень.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Оцінка є універсальною категорією, актуальною для різних дисциплін. Семантика оцінного оператора, або семантика «добра», вивчалася в працях філософів, починаючи з античних часів.

У лінгвістичній науці оцінні явища вивчаються з погляду семантики, прагматики та когнітології. У мовній комунікації оцінні явища виявляють аксіологічні властивості вербального знаку та пов'язуються з модальністю, емоційністю та експресивністю. Саме в такому аспекті розглядатимемо гоноративні висловлення як мовну категорію, в якій відображаються морально-етичні принципи, соціальні норми, прийняті/допустимі соціальні стандарти, представлені в сучасній англійській мові. Гоноратив, як і будь-яке соціально-зумовлене висловлення, є аксіологічним судженням, яке передає оцінне ставлення до світу. Онтологічно судженням про мораль притаманна модальність необхідності, яка інтегрує відтінки неосудного, дозволеного, прийнятного, допустимого, що виражене у формі приписів і моральних заповідей [Миرونчук 1998, с. 17]. Керуючись базовими тасономіями ціннісних оцінок Арістотеля та Г. фон Врігта, у спробі виявлення особливостей аксіологічної оцінки

гоноративних висловлень, беремо за основу класифікацію оцінок Н. Д. Арутюнової:

- 1) сенсорно-смакові чи гедоністичні (подобається/не подобається);
- 2) психологічні: інтелектуальні, емоційні;
- 3) естетичні;
- 4) етичні (моральний/аморальний, добрий/злий, гідний/негідний);
- 5) утилітарні (корисний, сприятливий);
- 6) нормативні (правильний, коректний, стандартний);
- 7) теологічні (доречно, ефективно, доцільно) [Арутюнова 1988, с. 75].

Можна припустити, що гоноративні висловлення передають синтез нормативної та етичної оцінок, а також у певній мірі естетичної та психологічної оцінок. Ціннісний смисл таких оцінок передається:

- іменниковими аксіологічними лексемами (*honour, dignity, respect, awe, devotion, reverence, virtue, goodness, purity, decency, respectability, integrity, propriety, modesty, achievement, virginity, та ін.*);
- прикметниковими аксіологічними лексемами (*reputable, trustworthy, honourable, esteemed, respected, approved, fashionable, great, lordly, kingly, noble, aristocratic, titled, age-old, ranking, leading, famous, legendary, та ін.*);
- дієслівними виразами з аксіологічним компонентом (*to show respect/to treat someone a special respect, to give award, to keep promise, to feel very proud and pleased, to have a reputation, to have a good name, to hold in respect, to recognize as superior, to dedicate to, to wear a halo, to have fame, to have a great respect, to dignify, to glorify та ін.*)

Таке розмаїття мовних засобів, які номінують гоноративні висловлення, свідчить про різноплановість їх вербалізації, що представлено матеріалами словників [Roget's Thesaurus 1988, p 549-551].

Аналіз оцінки у власне лінгвістичному плані базується на розумінні суб'єктивного та об'єктивного аспектів значень оцінних слів у їхньому співвідношенні. В оцінних висловленнях суб'єктивне та об'єктивне знаходяться в обернено пропорційному континуумі [Вольф 2002, с.33]. Таку пропорцію можна спостерігати на прикладі трьох форм гоноративу:

- а) власне гоноративні форми (уважливі);
- б) депреціативні форми (скромні);
- в) нейтральні форми.

Власне гоноративні форми показують уважливе ставлення мовця та направлені на возвеличення об'єкта уважливого ставлення [<http://ru.wikipedia.org>]. До таких форм відносимо також виділені нами лексико семантичні класи, які номінують власне гоноративні висловлення та демонструють позитивний заряд оцінного вектора. Розглянемо приклад: *"What an incredibly brave and honourable woman she was, with such compassion for others, and an indomitable spirit. In the face of such courage and goodness, Daisy knew that now she had to put her own house in order and justify her mother's faith in her."* [Pearse 2002, p. 42].

Абстрагувавшись від родинного зв'язку та почуття любові до своєї прийомної матері Лорни, Дейзі, читаючи її прощальний лист, оцінює її як чужу людину. *"I used to lie and marvel at how perfect you were, and how lucky I was to be given you. You may be a grown woman of twenty-five now, but I still think that way. ... You are so beautiful, Dizzy, funny, generous and big-hearted too. I am so very proud of you," Lorna said, turning her hand on the pillow to face Daisy.* [Pearse 2002, p. 5] Обидва вищенаведені приклади демонструють прагматичну силу позитивно-оцінного висловлення, спрямовану на адресата: прийомну матір Лорну у першому випадку, та Дейзі у другому.

Як показують приклади гоноративні висловлення часто не обмежуються лише однією лексемою, а охоплюють ширший лексичний матеріал, який ізольовано може і не належати до одного з трьох вищенаведених лексико-семантичних класів. Гоноративним змістом такі лексеми наповнює контекст.

Депреціативні форми представляють пейоративний тип уважливого ставлення – самоприниження адресанта (суб'єкта мовлення).

- «... **But then I'm not the kind to make a career with handicapped children.**”
"And I'm too plump and plain to be a model," Lucy added with a giggle.

“You’ve got too good brain for that,” Daisy said quickly.»[Pearse 2002, p. 312].

Поданий приклад розкриває суть депреціативу через порівняння. Адресат возвеличує адресанта через приниження своїх заслуг, моральних якостей та професійних здібностей. Лексичний матеріал у репліці Дейзі є пейоративним по відношенню до неї самої (суб’єкта оцінки) (*I’m not the kind to make a career with handicapped children*), однак меліоративним по відношенню до матері (об’єкта оцінки), яка акумулювала в собі позитивні моральні якості та професійний потенціал. Пейоративним також є і лексичний матеріал у репліці Люсі (суб’єкта оцінки) (*I’m too plump and plain to be a model*), за допомогою якого вона возвеличує вроду своєї сестри Дейзі та її потенціал в модельному бізнесі.

Останній класу гоноративу представлений нейтральними формами, які ми розглядаємо як гонорифіки. До таких лексем слід також віднести титули, академічні звання та професійні ранги уважлива гоноративна семантика яких не залежить від контексту і закладена в одній лексемі (*Royal Highness, Serene Highness, Excellency, Grace, Lordship, Ladyship, noble, my liege, my lord, my lady, dame, the Honourable, Right Honourable; Reverend, Very Reverend, Right Reverend, Most Reverend, Monsignor, His Holiness; doctor, doctor honoris causa, doctor of philosophy, doctor of literature, doctor of divinity, doctor of laws, doctor of medicine, doctor of music, bachelor of arts, bachelor of literature, bachelor of science*) [Roget’s Thesaurus 1988, p. 552-553]. Вони не несуть жодної інформації про уважливе ставлення мовця до семантичного суб’єкта/об’єкта висловлювання. Такого типу гоноративи передають оцінно-нейтральне ставлення мовця. Оцінка суб’єкта висловлення носить дескриптивний характер. Проте в умовах контексту вони можуть набувати позитивного або негативного забарвлення.

“*Mr Briggs can see you for a few minutes before his next client*”, she said. “*It’s the third door on the right*”[Pearse 2002, p. 302].

“*Mr Briggs opened the door for her as she got there.*” [Pearse 2002, p. 302]

Вищенаведені приклади демонструють різну направленість оцінного вектора, що залежить від контексту, а також від взаємодії об’єктивного фактора із суб’єктивним. Перший приклад чітко орієнтує нас на інтенсифікацію важливості містера Брігса та на його поважне соціальне становище, що вимагає від суб’єкта оцінки уважливого ставлення. Другий приклад показує інший бік комунікативної ситуації з тими ж учасниками комунікації. Соціальне становище об’єкта оцінки містера Брігса відходить на задній план, пріоритетну позицію в оцінній ситуації займають моральні якості об’єкта оцінки. Містер Брігс, як істинний джентльмен, сам демонструє повагу до свого клієнта, відчиняючи перед ним двері та запрошуючи увійти до кабінету.

Гонорифіки *Mr, Mrs, Miss, Missis* є досить поширеними та актуальними у британському соціумі. Наслідком частотності вживання таких гонорифіків є відсутність оцінки суб’єкта чи об’єкта мовлення, якого вони означають. Так, такого типу гонорифікам властива нейтральна оцінка на оцінній шкалі, а отже їх можна вважати оцінно-нейтральними.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дає підставу стверджувати, що гоноративні висловлення, будучи соціально-зумовленими, є аксіологічними судженнями, які передають оцінне ставлення до об’єкта оцінювання. Оцінка здійснюється на рівні лексико-семантичних класів іменників, прикметників та дієслівних виразів. Семантика гоноративних висловлень є синтезом нормативної, етичної та частково психологічної і естетичної оцінок з позитивним оцінним вектором. Морфологічний рівень гоноративів представлений лексико-семантичним класом іменників, прикметників та дієслівних виразів. Виділені класи гоноративів, а саме власне гоноративи, депреціативи та гонорифіки репрезентують співвідношення суб’єктивного та об’єктивного аспектів оцінки.

Перспективний напрямок подальших досліджень вбачаємо у вивченні невербального представлення аксіологічних властивостей гоноративних висловлень

Література

- Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова. – М.: Наука, 1988. – 336 с. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – 280 с. Мирончук Т. А. Семантичні і прагматичні особливості висловлювань виправдання в сучасній англійській мові: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т. А. Мирончук. – К., 1998. – 200 с. *Философский энциклопедический словарь*. – М., 1983 [ФЭС]. *Гоноратив* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org> Pearse L. Father unknown. – London: Clays Ltd, 2002. – 410 p. *Roget’s Thesaurus of English words and phrases*. London, 1988. – 638 p.